

Jelena Bućan – Ivan Bodrožić
MORALNA ANALIZA SLUČAJA SHERRI FINKBINE U SVJETLU
TOMISTIČKOG MORALNOG NAUKA
*Moral Analysis of the Sherri Finkbine Case in the Light of Thomistic
Ethical Teaching*

UDK: Finkbine,S.:173.3]:27-423.35"1962"
141.30:17.022

Pregledni rad
Review article
Primljeno 2/2022

Sažetak

Autori u ovom radu, analizirajući slučaj Sherri Finkbine, majke koja je 1962. napravila pobačaj svoga djeteta, nastoje u svjetlu nauka svetoga Tome Akvinskog dati odgovore na pobačaj kao jedno od gorućih kontroverznih pitanja današnjice. Sam rad je podijeljen u tri poglavlja. U prvom uvodnom poglavlju autori najprije opisuju sam slučaj iznoseći činjenice i okolnosti u kojima se dogodio pobačaj pred očima javnosti. Nakon toga u drugom poglavlju prave moralnu raščlambu njezina čina u svjetlu tomističkog nauka, pogotovo zato što se u nekim krugovima od šezdesetih godina naovamo smatralo da je nauka svetoga Tome o stanju embrija mogao ići njoj u prilog. U tom smislu propitali su slučaj iz biološke, pravne i sociološke perspektive, ukazujući na čudoredni nauk sv. Tome pri svakoj od navedenih stavki. Naposljetku u trećem poglavlju daju završnu teološku sintezu cijelog slučaja naglašujući, u svjetlu tomističke moralne teologije, da je Sherri pogriješila u prosudbi svoje savjesti, te time pogriješila u svom čudorednom izboru, bez obzira na liječnike i javno mnijenje koje ju je podupiralo.

Ključne riječi: pobačaj, prava, ljudski život, moralni čin, tomizam

UVOD

Na razna etička pitanja o životu ne pronalaze se jedinstvena rješenja: na pojedina pitanja mnogi ljudi odgovaraju polazeći od svojih vlastitih uvjerenja. Svakodnevno se ljudi propituju i o svo-

jim svakidašnjim izborima i životnim postupcima, ali postoje i oni puno veći i ozbiljniji upiti koji se tiču takvoga života: što ako bi netko htio odlučiti u ime nekog drugoga treba li živjeti ili umrijeti, kao što je to slučaj s majkom koja se odlučuje pobaciti svoje dijete? Zasigurno bi se svatko pobunio na to „pravo” i mogućnost da netko drugi odlučuje o tuđem životu i smrti. Pogotovo ako bi žrtvi bilo uskraćeno pravo da se o tome izjasni ili da se pobuni protiv takvoga čina, kao što je slučaj nerođenog djeteta koje umire zbog odluka svoje majke da mu uskrati život!

U cijeloj toj problematici može se tražiti izgovor i pitati: Što ako su oni, koji su nam zabranili ta prava, bili prisiljeni pokoriti se nekomu drugom? Što ako su bili nestabilni zbog straha i pritiska okoline? Bilo kako bilo namjerno uzrokovan pobačaj ili dobrovoljni prekid trudnoće praksa je prisutna u društvu od davnina, te su je prakticirale žene kojima je rađanje djece bila smetnja ili teret. Tijekom stoljeća, metode, razlozi i stajališta koje je društvo vezivalo za abortus mijenjali su se, ali ta praksa nikada nije u potpunosti iščeznula. Štoviše, s protokom vremena, moralna problematika pobačaja postaje jedna od aktualnijih i kontroverznijih tema današnjice koja istodobno izaziva brojne rasprave te dijeli javno mnijenje na one koji su za njega i protiv njega.

1. SLUČAJ SHERRI FINKBINE

Potonje je nezaobilazno izišlo na vidjelo početkom šezdesetih godina prošlog stoljeća kada slučaj pobačaja Sherri Finkbine zadobiva međunarodni odjek i pozornost. Naime, 1962. godine dvadesetdevetogodišnja televizijska voditeljica Sherri Finkbine iz Phoenixa (Arizona), udana i majka četvero djece, ostaje trudna sa svojim petim djetetom. Međutim, tijekom svoje trudnoće, uzima tablete koje sadržavaju Talidomid, za koji su američki liječnici u međuvremenu uvidjeli da izaziva ozbiljne nuspojave kod nerođene djece. Finkbine i njezin muž, pribojavajući se ne samo fizičkog deformiteta djeteta već i strahujući za Sherrino mentalno zdravlje, odlučuju se na pobačaj. Sherri je htjela napraviti legalni pobačaj u nekoj od bolnica u Arizoni, no kako joj to zakonski nije bilo omogućeno, naposljetku je otišla u Švedsku gdje je to učinila u Stockholmu u Karolinskoj klinici 17. kolovoza 1962.¹

¹ Usp. R. N. Karrer, *The Pro-Life Movement and Its First Years under „Roe”*, *American Catholic Studies*, 122 (2011), 4, pp. 50; <http://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,896442,00.html> (11.04.2022.);

U suvremenom svijetu njezinu odluku da izvrši abortus pretežito je pozitivno ocijenilo američko novinarstvo, ali i novinarstva po cijelom svijetu koje sebe smatra liberalnim i naprednim.² Gospođa Finkbine počela se veličati kao „majka” pobačaja, a sami čin kao presudan u borbi žena za ostvarivanje prava na pobačaj u Sjedinjenim Američkim Državama. Iz svega toga nastala je velika kontroverzija koja se ticala i liječničke profesionalne odgovornosti, a društvena i vjernička javnost izjašnjavala se o tome je li imala pravo na takav čin, te jesu li njezine odluke moralno utemeljene i prihvatljive. Je cijeli slučaj potom iskorišten za promicanje „prava” na abortus u društvu, te se s pravom smatrao katalizatorom društvenoga mnijenja.³ Na taj je način ovaj konkretni slučaj bio put prema ozakonjenju takve prakse, te je danas u mnogim zemljama ništa drugo nego redovita zakonska praksa i zakonsko pravo. Tako se pod izlikom humanih razloga, od jedne ekstremne situacije, došlo do zaključka kojim se danas ravna redoviti život u društvu. No među tolikim čimbenicima koji su utjecali na ozakonjenje pobačaja u suvremenom svijetu bili su i ovakvi konkretni slučajevi u kojima se, pod krinkom „humanog” slučaja, a uz potporu medija i javnoga mnijenja, nametala praksa koja je tijekom nekoliko desetljeća dobila svoje zakonske okvire gotovo u svim državama zapadnoga svijeta.⁴ U tome je i aktualnost ovoga rada, jer nije riječ tek o jednoj epizodi iz prošlosti, nego o slučaju koji se isticao u javnosti kako bi se vršio pritisak i uvjetovalo promjenu zakonodavne paradigme u suvremenom svijetu.

Međutim, ono što se često zaboravlja prilikom glorificiranja Finkbinina takozvanog junaštva jesu brojne nepravilnosti. Kad bi ih se ozbiljno uzelo kao činjenice, posijale bi sjeme sumnje u

² Usp. G. de Rosa, *La coscienza cristiana dinanzi al «caso Finkbine»*, *La civiltà cattolica*, 113 (1962.) 3, 570-576.

³ Usp. B. Driscoll Alvarado, *La controversia del aborto en Estado Unidos*, Universidad Nacional Autónoma de México, México, 2005., 65-67. Uz ovaj, autorica ukazuje i na jedan drugi slučaj na ovaj slučaj katalizator javnog mnijenja, a to je bila pojava zaraze rubeole, čime se vršio pritisak na liječnike i društvo da se donesu zakoni koji omogućuju slobodan pristup abortusu. Time su ova dva slučaja, koristeći se psihološkim stanjima žena, bila iskorištena za isticanje prava na pobačaj.

⁴ Ovakvom obrascu ponašanja može se svjedočiti i danas u drugim sličnim slučajevima. Jedan je od primjera pozivanje na prava žene na abortus u slučaju trudnoće koja se dogodi nakon spolnog nasilja nad ženama (usp. Š. Bilokapić, „Hitna kontracepcija” i prevencija trudnoće nakon spolnog nasilja, u: *Crkva u svijetu*, 45 (2010.), 2, 169-192.

njezin izbor i rezultiralo, vrlo vjerojatno, drugačijim pogledom na stvarnost. Upravo iz potonjeg razloga, srž ovog rada usmjeren je k proučavanju i ocjenjivanju moralnog čina u sebi. Ne može se izbjeći pitanje: Je li Finkbine, napravivši pobačaj, učinila zlo, odnosno postupila moralno nedopušteno? Ovo će pitanje biti propitano, a odgovor dan u svjetlu etičkog učenje jednog od najvećih teologa u povijesti Katoličke Crkve - Tome Akvinskog. Također u sklopu tomističkog nauka, bit će razmatrana i druga pitanja, primjerice: Je li pobačaj ubojstvo čovjeka? Kako suvremena biologija tumači ljudski život? Može li dobra nakana (namjera) opravdati zao čin? Jesu li okolnosti u slučaju Finkbine olakšavajuće ili otežavajuće? Na kojim se kriterijima temelji Tomina etika? te konačno: Kakav je stav o slučaju Finkbine imalo tadašnje javno mnijenje, pojedine države kao i određeni predstavnici religijskih skupina i zajednica?

2. RAŠČLAMBA SLUČAJA SHERRI FINKBINE U SVJETLU TOMISTIČKOG NAUKA

Prije svega, kako bi se uspješno pristupilo moralnoj analizi slučaja Sherri Finkbine, iznimno je važno definirati čimbenike koji su važni za procjenu moralnosti nekoga ljudskog čina. Moralnost se može promatrati kao objektivna i subjektivna kategorija⁵. Kao objektivna kategorija, gledano iz perspektive filozofske etike, moral se shvaća kao „skup nepisanih pravila i običaja”⁶ koji su zaduženi za oblikovanje odnosa između ljudi kao i obraza ponašanja te također određuju na koji će način ljudi živjeti uvijek uzimajući u obzir što se smatra „dobrim”, a što „zlim” u nekoj društvenoj okolini. Ali pojam kršćanskog, to jest katoličkog morala ipak je malo drugačiji. Doduše, i on pretpostavlja postojanje normi, no riječ je o „pisanim”, to jest od Boga objavljenim normama za koje nam jamči predaja i crkveni nauk.⁷ U svakom slučaju, postojanje objektivnih normi važan je čimbenik za upravljanje moralnim djelovanjem i za vrednovanje moralnih čina.⁸

⁵ Usp. B. Kalin, *Filozofija: uvod i povijest*, Školska knjiga, Zagreb, 2015., str. 50-51.

⁶ B. Kalin, *Filozofija: uvod i povijest*, str. 50.

⁷ Usp. A. Günthör, *Chiamata e risposta I*, Edizioni Paoline, Milano, 1987., 19-52.

⁸ Tomist J. Žagar (usp. *Djelovanje po načelima. Tomistička perspektiva u donošenju moralnih odluka*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove – Kršćanska sadaš-

S druge strane, moral kao subjektivna kategorija shvaća se filozofski kao „dio naše osobnosti, a očituje se u svijesti i savjesti pojedinca; u osjećaju zadovoljstva, ponosa, samosvijesti ili pak kajanja, samoprijezira, grižnje savjesti”⁹. Dakle, osobni moral podrazumijeva svjesni i savjesni izbor između dvaju ili više činova koji su jednako moguće ostvarivi, ali kojima se pripisuju različite i suprotne vrijednosti (dobro ili zlo); on je također vezan i uz to kako se pojedinac odnosi prema sebi, prema drugim ljudima te u kolikoj je mjeri dosljedan svojim riječima, mišljenjima, stavovima. Katolički pak moralni nauk, koji nije samo filozofski, već i teološki, za ovaj subjektivni vid moralnosti istaknut će pojedinca koji odgovara na poziv koji mu je Bog upravio u savjesti, a na koji odgovara svjesno i slobodno.¹⁰

Kao što je dobro poznato, prosuđivanje moralnog dobra ili zla iz perspektive filozofske etike odvija se upravo u ljudskoj savjesti koja djeluje nepristrano, tako da ne očekuje nagradu, i neovisno o strahu od kazne, što bi joj trebalo jamčiti objektivnost prosuđivanja. Zahvaljujući savjesti, pojedinac uočava moralni karakter čina koji namjerava izvršiti ili ga je već izvršio te mu ona omogućuje da preuzme odgovornost za taj čin. Također, važno je napomenuti da pojedinac, prilikom moralnog prosuđivanja, može iskusiti mirnu savjest ili grižnju savjesti.¹¹ No s druge pak strane savjest iz perspektive kršćanske vjere nije istovjetna filozofskom poimanju. Ona je prije svega moralni sud koji ovisi o trajnom dijalogu s nazočnim Bogom, te je kao takva i Božji zahtjev koji nadvisuje sve izvanjske sudove. Savjest potvrđuje

njust, Zagreb, 2020., 129) govori kako se pod moralnim normama misli „na mjeru ili standard po kojem se objekt, motiv i okolnosti (ili ljudski čin kao cjelina) ocjenjuje dobrim ili lošim. Takve su norme: vječni zakon ili Božja mudrost (vrhovna norma); ljudski razum ili naravni zakon (neposredna objektivna norma); savjest (neposredne subjektivna norma). Postoje dakako i druge norme, pozitivni zakoni, običaji itd.”.

⁹ B. Kalin, *Filozofija: uvod i povijest*, str. 51.

¹⁰ A. Günthör, *Chiamata e risposta I*, str. 465-481. Iscrpno tumačenje značenja savjesti za ljudski i vjernički život može se pronaći u sljedećem članku: S. Vuletić, Savjest kao Božji dar čovjeku u kontekstu kulture života, u: *Diacovensia* 27 (2019.) 4, 589-613.

¹¹ Usp. B. Kalin, *Filozofija: uvod i povijest*, str. 51. S jedne strane, kada pojedinac smatra da je njegova savjest „mirna”, on zapravo ističe da je postupio u skladu s onim što smatra dobrim, ispravnim, pravednim. S druge strane, kada se nakon nekog (ne)učinjenog postupka osjeća loše, nesigurno, smatra da je učinio nešto što nije trebao ili smio, jer je njegov čin bio takav da nije onoga koji ga čini usmjerio prema pravome cilju ili je pak njime povrijedio drugu osobu. Takav popratni osjećaj se zove grižnjom savjesti.

izvanjske sudove, ali i odnos s Bogom, jer dolazi od Boga poput glasnika, te je svjedočanstvo samoga Boga čiji sud i čiji glas prodiru u tajnost čovjeka sve do korijena njegove duše.¹²

Pitanje savjesti u današnjem svijetu, kako vidimo, vrlo je kompleksno, što će se pokazati i u slučaju Sherri Finkbine, jer se postavlja pitanje odnosa između objektivnih normi i subjektivne primjene. I ona i njezin muž pozivali su se na savjest i odgovornost kad su išli abortirati. Ne možemo ulaziti u sve pojedinosti koji se tiču takve savjesti, međutim, valja istaknuti da se u suvremenom svijetu dogodio preokret, te je u našoj zapadnoj kulturi od jednostranog uzvisivanja objektivnog zakona došlo postupno do isticanja osobe i vrednovanja izvornog karaktera savjesti kao prava na samostalno odlučivanje. Za razliku od isključivog promatranja savjesti, bilo kao objektivne norme bilo kao subjektivne odluke, već je sveti Toma Akvinski naglašivao da savjest nije tek jednostavna mehanička primjena principa na životne prilike, već je pronalaženje načina s kojim čovjek odgovara iz slučaja u slučaj ostvarujući sebe kao sliku Božju slobodnim odlučivanjem. Savjest je prva, ali ne i najviša norma moralnosti, jer je podređena vječnom zakonu i objektivnoj istini.¹³ Tako se čovjek samoizgrađuje aktivno svjesnim i slobodnim izborom, a nije samo pasivni izvršitelj određene norme, što opet ne znači da čovjek ima pravo donositi odluke ne vodeći računa o objektivnim normama.¹⁴ Dapače, svaki je pojedinac pozvan izgrađivati i odgajati savjest kako bi mogao sa sigurnošću donositi odluke koje se tiču čudorednih izbora. To je bilo i načelo svetoga Tome koji je smatrao da je djelovanje po pogrešnoj savjesti također zlo,¹⁵

¹² Usp. I. Fuček, *Moralno-duhovni život. Osoba. Savjest*, Verbum, Split, 2003., 178-180. Autor dotiče i druge važne teme koje se tiču savjesti, ali ovdje nije mjesto o svemu tome raspravljati. Za produbljenje spoznaja o savjesti i njezinu detaljnom funkcioniranju može se konzultirati ovo djelo od 107. do 277. stranice.

¹³ Usp. Toma Akvinski, *Suma teologije I-II*, pit. 19, čl. 3-4. Iscrpniji komentar Tomina poimanja savjesti može se vidjeti u: J. Žagar, *Djelovanje po načelima. Tomistička perspektiva u donošenju moralnih odluka*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove – Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2020., 179-185.

¹⁴ Usp. A. Valsecchi, *Coscienza*, u: *Nuovo Dizionario di Teologia Morale*, Edizioni San Paolo, Milano, 1990., str. 183-184. Autor ističe kako se od 18. st. naovamo sve više afirmira princip tolerancije i slobode savjesti, osobito na području vjerske slobode. No u svakom slučaju, širenjem religioznog pluralizma i uvijek većom i življom osjetljivošću za demokratske metode, došlo je do relativiziranja objektivnih i apsolutnih normi u korist pojedinačnog odlučivanja na području čudoređa.

¹⁵ Toma Akvinski, *Suma teologije I-II*, pit. 19, čl. 6. J. Žagar potom tumači Tomino stajalište kao nedvosmislenu afirmaciju slobode savjesti, ali koja je daleko

te, premda je afirmirao slobodu savjesti, ipak nije na kriv način uzdigao ljudsku slobodu izbora, već ju je podvrgnuo vječnim i neprolaznim normama.

Budući da je slučaj Sherri Finkbine bio vrlo složen, valja ga raščlaniti na više dijelova. Raščlamba će ići u trostrukom smjeru propitujući činjenice iz biološke perspektive, te potom iz perspektive ljudskih prava i društvene perspektive, jer su ova tri čimbenika izišla na vidjelo u Sherrinu slučaju. U svemu tome važno se referirati na tomistički nauk, jer su se u cijelu ovu raspravu uključili i određeni proabortisti pozivajući se na Akvinčev nauk o statusu embrija.

2.1. *Biološka perspektiva*

Jedno od temeljnih pitanja vezano za pobačaj jest sljedeće: što se smatra ljudskim embrijem, odnosno fetusom? S jedne strane, proabortisti shvaćaju ljudski embrij, pa samim time i fetus, „biološkim materijalom” ili „skupom neodređenih stanica”. Odnosno drže da ga se ne može smatrati ljudskim bićem (danas postoje razlike među mišljenjima proabortista u smislu stupnja trudnoće po kojemu se dijete tretira kao živo ili ne), dok antiabortisti tvrde da, bez obzira radi li se o ljudskom embriju ili fetusu, on se od početka smatra ljudskim bićem – brojna suvremena otkrića iz biologija ili embriologije upravo potvrđuju potonju tezu¹⁶.

Zato je prva točka koju treba istražiti i na kojoj počiva i sve ostalo, može li se fetus smatrati živim bićem, to jest osobom. Toma Akvinski ističe da „Il feticidio appartiene al omicidio quando il feto è già formato e possiede l’anima”¹⁷. U prijevodu, to bi značilo da je pobačaj jednak ubojstvu kada fetus ima formu, a to je kod čovjeka duša - dakle, radi se o ljudskom biću ako se forma shvaća po Aristotelovu načelu (na koje se pozivao i sami Toma) kao „određujući i usavršavajući princip bilo koje stvari, po čemu neka stvar jest baš to što jest”¹⁸. Fetus se smatra „živim”, to jest

od kulta savjesti, jer Toma jedinom nepogrešivom normom smatra vječni zakon, dok je ljudski razum podložan pogrešci (usp. J. Žagar, *Djelovanje po načelima. Tomistička perspektiva u donošenju moralnih odluka*, 182-183).

¹⁶ Usp. T. Matulić, *Pobačaj: drama savjesti*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Centar za bioetiku, Zagreb, 1997., str. 109.

¹⁷ B. Mondin, *Dizionario enciclopedico del pensiero di San Tommaso d’Aquino*, Edizioni Studio Domenicano, Bologna, 1991., str. 20.

¹⁸ I. Zelić, *Vodič kroz filozofiju*, Verbum, Split, 2006., str. 63. Auto piše o životu i teologiji Tome Akvinskog o čijem glavnom djelu „Suma Teologije” detaljnije rasprav-

čovjekom kada se osjete pokreti djeteta, što se događa, prema sv. Tomi, 40 dana nakon začeća za dječake, a 80 dana nakon istog za djevojčice.¹⁹

Na tragu toga neki proabortisti tvrde da Toma drži kako se ne radi o čovjeku odmah, od prvog dana trudnoće, odnosno da čovjek nema dušu od začeća, već da fetus, postupno iz „vegetativnog, neživog” stanja prelazi u ljudsko, živo stanje. Iz toga izvode zaključak da bi, prema svetome Tomi Akvinskom, bilo moguće izvršiti abortus do 40., to jest 80. dana od začeća, ovisno o tome radi li se o dječaku ili djevojčici, a da to ne bude tretirano ubojstvom osobe, jer u biti se još nije formirala osoba prije tog termina.

Međutim, proučavajući Tomina djela o moralnom djelovanju može se izvesti nekoliko teza: prije svega, Toma je smatrao ubojicom osobu koja ubije fetus s ljudskom dušom, drugo, smatrao je da ljudska duša mora biti prisutna kada se osjete prvi pokreti djeteta u majčinoj trbuhu te, naposljetku, da filozofija ne može sa sigurnošću tvrditi je li ljudska duša prisutna prije spomenutih pokreta²⁰. Dakle, Toma nije rekao da je ljudska duša prisutna samo kada se osjete pokreti djeteta, odnosno, pokreti djeteta sigurni su znak da je ono živo – tvrdi da ne možemo znati je li ljudska duša prisutna prije tog događaja; ona može biti prisutna i prije, ali ne i opažena²¹. U konačnici sveti Toma ni u kojem

lja na sljedećoj poveznici: <https://zenavrsna.com/omiljeni-profesor-suma-teologije-odusevila-nevjernike/33682>.

- ¹⁹ Usp. Toma Akvinski, *Komentar Sentencija Petra Lombardijskog III*, dist. 3, pti. 5 čl. 2 kom.). Uz ovaj Tomin komentar Knjige Sentencija Petra Lombardijskog, ukazujemo i na doktorsku disertaciju K. Brind'Amour, "St. Thomas Aquinas (c. 1225-1274)". *Embryo Project Encyclopedia*. Arizona: Arizona State University, School of Life Sciences, Center for Biology and Society, Arizona, 2007., dostupno na: <https://embryo.asu.edu/pages/st-thomas-aquinas-c-1225-1274> [27.12.2019.] Valja napomenuti da je Toma pisao polazeći od činjenica kojima je biologija raspolagala u 13. stoljeću. Više u njegovu poimanju embrija u doktorskom radu: M. Rovig Vanden Bout, *Thomas Aquinas and the Generation of the Embryo Being Human Before the Rational Soul*, Boston College, 2013., dostupno na: <http://hdl.handle.net/2345/bc-ir:104090> [28.01.2022.]; a o njegovoj ovisnosti o Aristotelu u pitanjima znanosti: F. Santoni, *Il vero pensiero di san Tommaso d'Aquino sulla donna e sull'aborto* (13. 01. 2013), dostupno na: <https://www.uccronline.it/2013/01/13/il-falso-pensiero-attribuito-a-tommaso-daquino/> [28.03.2022.].
- ²⁰ Usp. Thomas Andrew Simonds, Aquinas and Early Term Abortion, u: *The Linacre Quarterly*. [Online]. Vol. 61 (3), 1994., str. 12., dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/20508549.1999.11878260> [28. 12. 2019.].
- ²¹ Usp. J. M. Haas, The Catholic Position on Abortion, u: *The Linacre Quarterly* 60 (1993.) 4, str. 70; T.A. Simonds, Aquinas and Early Term Abortion. u: *The Lina-*

slučaju nije smatrao abortus dopuštenim, već, naprotiv, teškim grijehom.²²

S obzirom na to da suvremena biologija nesumnjivo dokazuje da se već od začeca radi o ljudskom biću²³, moralna ocjena „u svjetlu etičkog učenja Tome Akvinskog” treba se temeljiti na Akvinčevim etičkim načelima kao i na suvremenom, potpunijem i točnijem biološkom znanju, a ne na biološkom znanju iz 13. stoljeća; smatra se da bi tako sigurno postupio i Toma da je danas živ.²⁴ Jer Toma ni u svoje vrijeme nije govorio o životu fetusa od 40. ili 80. dana pod prizmom traženja prava na abortus, već isključivo pod prizmom želje da što bolje upozna proces života, ne misleći da bi trebalo zanemariti tih prvih 40 ili 80 dana.

A što se tiče slučaja Finkbine, proabortistima ne bi išlo u prilog čak ni pozivanje na Tomino znanje o biologiji iz 13. stoljeća s obzirom na to da je pobačaj izvršen u 13. tjednu (91. danu) trudnoće kada se već smatralo da su pokreti djeteta prisutni, duša formirana, a pobačaj jednak ubojstvu.

2.2. Pravna perspektiva

Nakon što se proabortistima poljulja njihovo stajalište o embriju kao o „nakupini stanica”, u raspravu o pobačaju uvode pravnu problematiku ističući novu dimenziju za koju smatraju da im ide u prilog, a to je moguće pravo majke da izvrši pobačaj.²⁵ U ovom razdoblju rasprave postavljaju se pitanja kao što su: Ima li žena pravo odlučivati o sudbini života nerođenog djeteta? Ako ima, na koji ga način može dokazati? Može li se odluka o pobačaju prepustiti samo majci i njezinu pravu, ili se mora govoriti i o pravu djeteta? Također, postoji i još jedan problem – ako pret-

cre Quarterly. [Online]. str. 12., dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/20508549.1999.11878260> [28. 12. 2019.]

²² Usp. Toma Akvinski, *Komentar Sentencija Petra Lombardijskog IV*, dist. 31, pit. 2, čl. 3 izl. Stoga je neprimjereno u kontekstu problematike vezane za abortus donositi Tomino mišljenje o nastanku osobnosti, jer to pitanje nije nastalo u kontekstu govora o abortusu. Radije treba uzeti ove Tomine tekstove koji govore o abortusu, te iz njih rekonstruirati njegov stav o tome treba li i može li u ijednom trenutku abortus biti dopušten, to jest ozakonjen.

²³ Usp. T. Matulić, *Pobačaj: drama savjesti*, str. 21.

²⁴ Usp. B. Mondin, *Dizionario enciclopedico del pensiero di San Tommaso d'Aquino*, 1991., str.21.

²⁵ Usp. T. Matulić, *Pobačaj: drama savjesti*, str. 110.

postavimo da postoji i pravo djeteta na život, treba se moći pronaći način na koji se ono može zakonski urediti.²⁶

Tako se iz elemenata koji se tiču statusa embrija može prijeći na drugo područje, a to je područje ljudskih prava. Prema tomističkom nauku, ako se pri moralnom vrednovanju nekog čina dobro definiralo objekt djelovanja, onda se jasno može odgovoriti na pitanje što se čini.²⁷ Uzmemo li u obzir da su suvremena istraživanja pokazala da se od začeca dijete smatra ljudskim bićem te da je po, kršćanskom nauku, Bog jedini koji ima „pravo” dati i oduzeti ljudski život, namjerno izazivanje pobačaja smatra se kršenjem tog pravo, kao i narušavanjem tuđe (djetetove) slobodne volje (dijete se ne može pitati želi li živjeti).²⁸ U ovom slučaju također je (ne)izravno ugrožena i sama Sherrina slobodna volja različitim pritiscima i sugestijama. U početku je Sherri i sama izjavila da je bila skeptična prema provođenju abortusa, međutim, naposljetku se odlučila na njega s obzirom da joj je njezin muž rekao da bi rođenje, a i samo uzdržavanje fizički deformiranog djeteta loše utjecalo na članove njihove obitelji. Liječnik u Arizoni koji je vodio njezinu trudnoću izjavio je da njezina situacija zahtijeva legalnu – zakonitu akciju, te da se više ne radi o moralnoj ili humanitarnoj odluci.²⁹ Ostalo četvero djece im je bilo zdravo, te je Sherri smatrala da nema razloga zašto poslije operacije, nakon što se zakonito riješi deformiranoga djeteta u utrobi, ne bi mogli imati još djece koja će biti sretna, zdrava i normalna.³⁰ Također, Sherrini liječnici izjavili su da je potrebno izvesti abortus kako bi se „sačuvalo Sherrino mentalno zdravlje” iako nisu uopće naveli da bi zasigurno došlo do njegova pogoršanja. U svakom slučaju i oni su podržavali njezino pravo na abortus navodeći zdravstvene razloge, a očekivali su da ga ozakoni civilno zakonodavstvo čime bi se njoj dao pravni okvir da ga izvrši, te tako skinuo teret odluke s nje, a prebaci na građanski zakon i pravo. Švedski pak liječnici koji su izvršili abortus također su

²⁶ Usp. T. Matulić, *Pobačaj: drama savjesti*, str.110.

²⁷ Usp. I. Zelić, *Vodič kroz filozofiju*, str. 112.

²⁸ Usp. A. Günthör, *Chiamata e risposta III*, str. 585-590. Autor vrlo jasno prenosi nauk crkvenog Učiteljstva o pravu koje djetetu dolazi neposredno od Boga, a ne od roditelja, ni od društva, ni od ikakvog ljudskog autoriteta.

²⁹ Usp. B. Becker, *Abortion to Bar Defective Birth is Facing Legal Snag in Arizona*. [Online], 1962., dostupno na: <https://timesmachine.nytimes.com/times-machine/1962/07/25/80420581.html?pageNumber=22> [20. 12. 2019.]

³⁰ Usp. B. Becker, *Abortion to Bar Defective Birth is Facing Legal Snag in Arizona*.

izjavili da je fetus bio toliko deformiran da uopće ne bi preživio, čime su se i oni svrstali na stranu njezina „prava”.³¹ No, u tom slučaju, postavlja se pitanje: zašto je uopće abortus bio izazvan, ako bi nastupio spontani pobačaj i dijete se ne bi rodilo živo? Dakle, je li Sherrina namjera zaista nesebična - poštediti dijete teškog života i sačuvati vlastito mentalno zdravlje -, na što bi imala pravo, ili je potonje samo izlika kojom bi se opravdalo kršenje tuđe slobodne volje te nastavilo „normalnim” životom rješavajući se mogućeg izvora cjeloživotne obiteljske „smetnje”?

No nasuprot svim osobnim, često vrlo pristranim ljudskim argumentima koji govore u prilog prava na pobačaj, teologija svetog Tome postaviti će drugačije okvire za rješavanje problema. Za njega su mnogo važnije ontološke od psiholoških činjenica u definiranju prava. To znači da, ako se prihvati činjenicu da je Bog stvorio svijet ni iz čega, te da isti ne može bez njega postojati, kako proizlazi iz njegove ontologije ali i teologije stvaranja³², tada se analogno izvodi zaključak da je Bog stvoritelj i ljudi, odnosno samoga ljudskog života. U tom slučaju, Bog je jedini koji ima „pravo” dati i oduzeti ljudski život; čovjek nema pravo oduzeti svoj vlastiti život, kao ni život drugih ljudi.³³ Dakle, prema Tomi, pravo proizlazi iz morala, a ne moralnost iz prava. Stoga nikakvo građansko zakonodavstvo ne može dati majci za pravo da ubije svoje dijete, kao što ne može dati nikomu pravo na neki zao čin. Zato time što je otišla u zemlju u kojoj je na snazi bio liberalni zakon o pobačaju, i gdje ga je mogla izvršiti legalno, čin gospođe Finkbine nije promijenio svoju moralnu kategorizaciju, već je ostao jednako zao čin.

Još jedan drugi element koji se uzima u obzir pri određenju je li neki čin moralan ili ne jest svrha, tj. namjera; traži se odgovor na pitanje zašto se nešto čini³⁴. Opće je poznato da se pod dobrom moralnom svrhom podrazumijeva postojanje dobrog, nesebičnog osobnog motiva za provedbu nekog čina. U tom sluča-

³¹ Usp. Ch. H. Lippy, *Faith in America: changes, challenges, new directions*, Greenwood Publishing Group., Westport, 2006., str. 163., dostupno na: https://books.google.hr/books?id=wwim_0xE1c4C&pg=RA1-PA163&lpg=RA1-PA163&dq=lippy+sherri+finkbine&source=bl&ots=ojozt-4PE&sig=ACfU3U24tvjXCX3eyiAOHYYiU3u4hERQRg&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwipn4uVwfbmAhV6AxAIHUVzDagQ6AEwCnoECAoQAQ#v=onepage&q=lippy%20%20sherri%20finkbine&f=false [21.12.2019.]

³² Usp. I. Zelić, *Vodič kroz filozofiju*, str. 109.

³³ Usp. T. Matulić, *Pobačaj: drama savjesti*, str. 166.

³⁴ Usp. I. Zelić, *Vodič kroz filozofiju*, str. 112.

ju moglo bi se i govoriti o „pravu” koje postoji pri svakom dobrom i humanom činu, jer pravo proizlazi iz ispravnosti i dobra nekog čina, a ne može dekretom građanske vlasti u po sebi nemoralan čin utisnuti drugačiju moralnu kvalifikaciju.³⁵ U opisanom slučaju, Finkbine i njezin muž odlučili su se na pobačaj navodeći dva glavna razloga: smatrali su da bi život fizički deformiranog djeteta bio iznimno težak, uzaludan, tragičan te su se pribojavali da bi trudnoća mogla negativno utjecati na Sherrino mentalno zdravlje. Naizgled „dobra” moralna nakana ne može se opisati takvom s obzirom na to da je temeljena na pukim pretpostavkama: prvo, i sama Sherri izjavila je da postoji mogućnost, odnosno, da su 50 : 50 posto prilike da se dijete rodi fizički zdravo što, po njezinu mišljenju, nije dovoljno te da bi djetetov život *vjerojatno* (ali ne i sigurno!) bio tragičan i uzaludan.³⁶ Te zato ovakva situacija nije mogla pretpostaviti njezino pravo da oduzme život svome djetetu, jer ne može postojati pravo na zlo, već samo na dobro. Štoviše, nije mogla pretpostaviti da može steći takvo moralno pravo ni u slučaju da civilno zakonodavstvo ozakoni abortus. Pretpostaviti kakav bi život netko dijete imalo ne daje nikomu za pravo, po kršćanskoj etici, lišiti ga u njegovu početku.³⁷

2.3. Sociološka perspektiva

Treći element moralnog djelovanja jesu okolnosti, odnosno sve ono što utječe na moralno prosuđivanje nekog čina, a koje mogu biti olakšavajuće ili otežavajuće³⁸. Postavlja se pitanje, kakve su one u ovome konkretnom slučaju? Jesu li okolnosti bile takve da se promijenila narav samog čina? Može li strah da će rađanje bolesnoga djeteta utjecati na mentalno stanje majke,

³⁵ Na žalost pojedini autori se zalažu za neku vrstu apsolutne autonomije države od bilo kakvih religioznih uvjerenja i koncepcija, ističući da država mora jamčiti slobodu i prava svakog pojedinca, misleći pri tome na prava majke da izvrše abortus, što bi im laičke države morale omogućiti, te zakonima pokriti njihovo djelovanje (usp. G. Ortiz Millán, *La moralidad del aborto*, Siglo XXI, México-Buenos Aires-Madrid, 2009., 117-125).

³⁶ Usp. B. Becker, *Abortion to Bar Defective Birth is Facing Legal Snag in Arizona*, u: New York Times, (25. 07. 1962), dostupno na: <https://www.nytimes.com/1962/07/25/archives/abortion-to-bar-defective-birth-is-facing-legal-s snag-in-arizona.html> [19. 04. 2022.].

³⁷ Primjera radi, u današnjem vremenu, život svjetski poznatoga motivacijskoga govornika Nicka Vujčića dokazuje da tjelesni nedostaci ne predodređuju (ne)uspjeh u privatnom ili poslovnom životu, a još manje da bi bili presudni u spasenju.

³⁸ Usp. I. Zelić, *Vodič kroz filozofiju*, str. 112.

gospođe Sherri, utjecati na to da njezin pobačaj ne bude zao čin, jer u ovom slučaju ima dobro pokriće? Ili pak, može li strah da će bolesno dijete koje rodi utjecati negativno na drugu djecu, biti dostatna okolnost koja mijenja težinu učinjenoga i njoj daje pravo da napravi pobačaj u ime te dobre nakane koju je sebi zacrtala? Može li odobravanje i potpora liječnika, političara, javnog mnijenja i drugih društvenih čimbenika utjecati na promjenu moralnosti nekog čina, ili je taj čin uvijek po sebi određen iznutra?

S obzirom na to da je tema pobačaja vrlo kontroverzna, jedna od otežavajućih okolnosti Sherrina slučaja jest što je on postao javan na mnogim razinama. Primjerice, Finkbine i njezin muž dogovorili su se sa liječnicima da će izvesti terapijski pobačaj, međutim, bolničko osoblje u Arizoni odbilo je napraviti proceduru s obzirom na to da je lokalni tužitelj zaprijetio poduzimanjem pravnih koraka.³⁹ Nakon nekoliko bezuspješnih pokušaja da im se odobri pravo na pobačaj (koji se tada u Arizoni primjenjivao samo u slučaju ako je majčin život u opasnosti), Sherri i njezin muž Robert odlučili su otići u Švedsku „tražiti pomoć” jer je švedski zakon o pobačaju „mnogo liberalniji”.⁴⁰ Sherri je razmišljala i o odlasku u Japan kako bi obavili abortus, međutim, japanski konzul rekao joj je da mora provjeriti s Tokyjem hoće li joj ili ne dati vizu. Na kraju je odustala od tog plana jer je smatrala da će predugo čekati na vizu, iako postoje indikacije da joj je ona odbijena⁴¹. Što se tiče Sherrina slučaja, Vatikan je konstatirao da se radi o zločinu, usprkos liječničkim izvješćima da bi fetus bio toliko deformiran da uopće ne bi preživio⁴².

Sherrin je slučaj, nadalje, podijelio i predstavnik vjerskih zajednica u Sjedinjenim Državama. Tako je katolički svećenik iz Phoenixa istaknuo kako je po nauku Katoličke Crkve abortus nedopustiv i zabranjen, dok su glasnogovornici protestantske i židovske zajednice samo prividno osudili taj čin.⁴³ Sherrin slu-

³⁹ Usp. M. A. Schwartz i R. Tatalovich, *The Rise and Fall of Moral Conflicts in the United States and Canada*, str. 176.

⁴⁰ The New York Times, *Mother Loses Round in Legal Battle for Abortion* [Online]., 1962., dostupno na: <https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1962/07/31/80438306.html?pageNumber=9> [20.12. 2019].

⁴¹ Usp. AP Story, *U.S. Mother Seeks Aid from Sweden*. [Online], 1962., dostupno na: <https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1962/08/05/83501219.html?pageNumber=64>. [21.12.2019.].

⁴² Usp. C. H. Lippy, *Faith in America: changes, challenges, new directions*, str. 163.

⁴³ Usp. B. Becker, *Abortion to Bar Defective Birth is Facing Legal Snag in Arizona*, The New York Times, July 25, 1962, Page 22. (<https://www.nytimes.com>).

čaj izazvao je i raspravu o abortusu i u Velikoj Britaniji – s jedne strane, Lady Summerskil, laburistička političarka smatrala je da bi abortus trebao biti legalan u slučaju da određeni lijekovi, poput Talidomida mogu uzrokovati da se dijete rodi deformirano; s druge strane, Lord Chancellor tvrdio je da abortus nema pravne osnove ako je majka uzimala lijek koji izaziva deformitet, da se ne može sa sigurnošću predvidjeti deformitete djeteta te da bi porota mogla izglasati zakon za pobačaj samo u slučaju da sami porođaj dovede do fizičkih i mentalnih posljedica za majku.⁴⁴

Iako postoji velika vjerojatnost da su mišljenja različitih pripadnika javnog mnijenja prouzrokovala Sherri dodatni stres i pritisak prilikom donošenja konačne odluke, potonja je, bez obzira na (in)direktnu utjecaje, u konačnici ipak *njezina* ako se vodimo Akvinčevim vjerovanjem da razumna bića posjeduju suverenost prilikom donošenja vlastitih činova, odnosno da su njegovi gospodari.⁴⁵

Bitno je i napomenuti da su Sherri i njezin muž tek nakon pobačaja (nakon što su im liječnici potvrdili da bi se dijete rodilo fizički deformirano) izjavili da smatraju da je on bio ispravna odluka i za dijete te da su osjećali da rade ispravnu stvar za njezino mentalno zdravlje.⁴⁶ Međutim, moralno bi se djelovanje, prema Tominim načelima, trebalo temeljiti na objektivnim kriterijima, a ne trenutačnim osjećajima,⁴⁷ pogotovo kad se uočava svojevrsni pritisku okoline na pojedinca koji odlučuje. Toma zastupa intrinzičnu moralnost ljudskih čina, što znači da su čini u sebi ili dobri ili zli, te ih okolnosti ne mogu promijeniti i učiniti da dobiju drukčiju moralnu kvalifikaciju. Njegova koncepcija

com/1962/07/25/archives/abortion-to-bar-defective-birth-is-facing-legal-sna-gin-arizona.html) [11.04.2022.].

⁴⁴ Usp. B. Becker, *Abortion to Bar Defective Birth is Facing Legal Snag in Arizona*, The New York Times, July 25, 1962, Page 22. (<https://www.nytimes.com/1962/07/25/archives/abortion-to-bar-defective-birth-is-facing-legal-sna-gin-arizona.html>) (11.04.2022.)

⁴⁵ Usp. Toma Akvinski, *Suma teologije*, I., pit. 29, čl. 1. Više o tome problemu kod sv. Tome se može pronaći u članku: B. Dadić - I. Knežić, „Metafizička istraživanja o osobi”, u: *Riječki teološki časopis*, vol. 34, br. 2, 2009., str. 543-572, [Online], dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/124574>.

⁴⁶ Usp. The New York Times, Mrs. Finkbine Undergoes Abortion in Sweden [Online], 1962., dostupno na: <https://timesmachine.nytimes.com/times-machine/1962/08/19/90573225.html?pageNumber=69> [21.12. 2019].

⁴⁷ Usp. I. Zelić, *Vodič kroz filozofiju*, str. 112.

moralnosti utemeljena je na naravi čina i na naravnom zakonu kao njihovom unutarnjem pravilu koje je u njih utisnuto.⁴⁸

Stoga, prema Akvinčevoj etici, nije mjerodavno mišljenje većine. Dakle, moralno se vrednovanje ne može temeljiti na demokratskom glasovanju ili preglasavanju većine nad manjinom. Primjerice, vezano uz ovaj slučaj, nakon izvršenog abortusa, provedena je Gallupova anketa čije je pitanje glasilo: „Kao što ste već mogli čuti, žena iz Arizone nedavno je imala legalni pobačaj u Švedskoj nakon što je uzela lijek koji sadrži Talidomid, koji je povezan sa urođenim tjelesnim manama; smatrate li da je ova žena učinila ispravnu stvar učinivši abortus ili ne?“⁴⁹ Tom ispitivanjem javnoga mnijenja utvrđeno je da se 52 % Amerikanaca složilo s njezinom odlukom. Glasovanje, međutim, ne može promijeniti moralnost nekoga čina, odnosno, većina ne može učiniti da je nešto što je objektivno zlo postane dobro ili obratno. Istinsko dobro ili zlo ne vrednuje se kriterijem većine, jer istina ne ovisi o broju glasova većine za dobro ili za zlo s obzirom na to da većina može isto biti u zabludi.

3. ZAVRŠNO TEOLOŠKO VREDNOVANJE SLUČAJA SHERRI FINKBINE

Akvinčeva etika ponajprije polazi od načela da dobro treba činiti, a zlo izbjevati.⁵⁰ U ovom slučaju radilo se o zlom činu koji je u sebi nedopustiv, te je bilo prekršeno ovo temeljno etičko načelo upisano u ljudsku savjest. U ovom slučaju pokušalo se preko terapijskih, eugeničkih, pravnih i društvenih indikacija opravdati pobačaj, no i tomistički nauk i nauk Crkve jednostavno ne mogu smatrati dobrim izravan i voljan pobačaj.⁵¹

⁴⁸ Usp. S. Pinckaers, *The Pinckaers Reader. Renewing Thomistic Moral Theology*, The Catholic University of America Press, 2005., str. 199-200.

⁴⁹ M. A. Schwartz i R. Tatalovich, *The Rise and Fall of Moral Conflicts in the United States and Canada*, str.176.

⁵⁰ I današnje čudoredno bogoslovlje ovaj princip smatra temeljnim korakom za dobro funkcioniranje savjesti (usp. S. Vuletić, *Savjest kao Božji dar čovjeku*, str. 598). Literatura o savjesti vrlo je opsežna, te ju je nepotrebno svu izlistavati. Može se samo napomenuti da je i Drugi vatikanski sabor imao potrebu istaknuti važnost savjesti kao unutarnjeg središta i svetišta u čovjeku (*nucleus secretissimus atque sacrarium hominis*) potičući vjernike da savjest izgrađuju prema istini (usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu Gaudium et spes* (7. 12. 1965.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986., br. 16.).

⁵¹ Usp. A. Günthör, *Chiamata e risposta III*, str. 588-590; J. Haldane-P. Lee, Aquinas on Humane Ensoulment, Abortion and the Value of Life, u: *Philosophy* 78 (2003.) 304., str. 255-278.

Nakon prijanjanja uz temeljeno čudoredno načelo, sveti Toma ljudske čine dijeli na moralno dobre, moralno zle i moralno neutralne. A čini koji se uopće mogu moralno vrednovati samo su oni koji su napravljeni svjesno i slobodnom voljom.⁵² Postoje elementi koji određuju moralno vrjednovanje nekog čina, a to su:

- „1) objekt (to je odgovor na pitanje: „Što se čini?“)
- 2) svrha (to je odgovor na pitanje: „Zašto se to čini?“),
- 3) okolnosti (to je sve ono što utječe na moralno vrednovanje čina, a one mogu biti olakšavajuće i otežavajuće)”⁵³.

Dobar je moralni objekt onaj koji uzrokuje dobrotu volje te uz pomoć kojeg su ljudi sve bliže k onom što zaista ispunja čovjeka, a to je samo gledanje Boga. Paralelno tomu zao je moralni objekt onaj koji, ako ga izaberemo, izravno narušava tuđu slobodnu volju, tuđe pravo ili tuđu dobrobit.

Pod dobrom svrhom ili nakanom podrazumijeva se dobar osobni motiv za provedbu određenog čina⁵⁴, dok je zla svrha upravo suprotna – pojedinci provedbom dobrog djela nastoje sebe uzdignuti, odnosno sam čin predstavlja ništa drugo doli odraz taštine i hvalisavosti, te pred Bogom nije zaslužan za nekoga.

S druge pak strane, okolnosti mogu uzrokovati da se određeni čini u nekim kontekstima smatraju opravdanim.⁵⁵ Naravno da i sveti Toma razmišlja o okolnostima (*circumstances*) ljudskoga moralnog čina, te ih stavlja u ispravan kontekst. Bez imalo dvojbe Toma će reći da neki čin koji je u sebi intrinzično zao, uvijek je nedopustiv bez obzira na okolnosti. A intrinzično zao čin jest onaj koji se ne podudara s konačnim ciljem osobe, a to je njezino vječno blaženstvo. Potom je važna kvaliteta djela u samome

⁵² Usp. I. Zelić, *Vodič kroz filozofiju*, str. 112.

⁵³ I. Zelić, *Vodič kroz filozofiju*, str. 112.

⁵⁴ Neko djelo milosrđa (na primjer davanje pomoći nekoj obitelji ili ustanovi) možemo napraviti s dobrom ili lošom nakanom. Ako se daje milostinja s ciljem da se zaista pomogne djeci ili obiteljima, onda je to ispravan i zaslužan čin. Ali ako netko daje milostinju kako bi se time pohvalio pred drugima, bez obzira što je čin objektivno dobar, loša nakana mijenja njegovu moralnu dimenziju za onoga tko ga je počinio.

⁵⁵ Primjerice, ako majka s djetetom umire od gladi te posegne za hranom koja joj ne pripada kako bi nahranila sebe i dijete, te tako preživjela, premda je materijalno napravila čin koji se tretira zlim, no njezina nakana i okolnosti u kojima se našla čine to da se ne treba nužno tretirati zlom. Naime, njezina nakana nije bila uzeti tuđe, već preživjeti. A okolnosti su doista bile ekstremne, te je s obzirom na okolnosti učinila ono što joj osigurava njezino i djetetovo prirodno pravo – pravo na život.

sebi, je li dobro ili zlo, više ili manje. I na kraju, nije zanemariv ni učinak samog čina, koliko je zaslužan ili podložan osudi.⁵⁶

Dobar čin jest čin u kojemu su sva tri spomenuta elementa dobra, odnosno, smatra se da je dobar čin onaj koji je dobar u svakom pogledu. S druge strane, u slučaju da su objekt ili naka-na zli, dakle da nije ispravan samo jedan element koji određuje moralno djelovanje nekog čina, radi se o zlom činu. Na tragu toga formirat će se i moralni princip da nije dopušteno činiti zlo kako bi se postiglo dobro.⁵⁷ Akvinski smatra da je savjest upravo određuje može li se pojedinačni čin može okarakterizirati kao dobar ili zao. Pojedinaac je stoga dužan slušati savjest, iako ona nije nepogrješiva.⁵⁸ No, naravno, upravo nam potonja činjenica naglašava da smo je dužni „ispravno formirati u skladu s Božjim zakonom”⁵⁹.

Imajući u vidu da su u slučaju Sherri Finkbine oba nosiva elementa moralnog čina (objekt i svrha) bili zli, okolnosti, prema Akvinčevoj etici, njezin čin nisu mogle učiniti drukčijim. Dovoljno je, naime, da je jedan od njih pri moralnom vrednovanju čina zao kako bi se čin mogao tumačiti zlim, izvodi se zaključak da je analizirani slučaj pobačaja Sherri Finkbine moralno nedopustiv. Okolnosti na koje se pozivala bile su neproporcionalne činu koji je izvršila, te nisu mogle utjecati na promjenu njegove moralne kvalifikacije istoga, što znači da nisu mogle biti dostatno opravdanje u savjesti za pobačaj koji je napravila.

S obzirom da suvremena biologija i medicina potvrđuju, iako još postoje pokušaji nijekanja, da je ljudski embrij živ, te je time i ljudsko biće, onda kršćanski nauk ima pravo pozivati ljude na svetost ljudskog života nerođenog, na zaštitu njegova dostojanstva kao i na pravno uređenje temeljnog djetetova prava na život.⁶⁰ Međutim, i u samim međunarodnim dokumentima, kao u UN-ovoj Međunarodnoj konvenciji o pravima u djetinjstvu (1989.) ili u Preporuci 1100 koje je izdala Vijeće Europe (1989.), nije defi-

⁵⁶ Usp. Toma Akvinski, *Suma teologije I-II.*, pit. 7. čl. 2. Produbljenje s obzirom na temu moralnih čina u misli sv. Tome se može pronaći u: S. Pinckaers, *The Pinckaers Reader. Renewing Thomistic Moral Theology*, str. 201-203; J. Žagar, *Djelovanje po načelima. Tomistička perspektiva u donošenju moralnih odluka*, 155-167.

⁵⁷ Usp. I. Zelić, *Vodič kroz filozofiju*, str. 112.

⁵⁸ Usp. Toma Akvinski, *Suma teologije I-II.*, pit. 19, čl. 5 i 6. Prema Tomi sloboda savjesti neodvojiva je od njezine odgovornosti zbog toga što je ljudska osoba neodvojiva od zajedništva s Gospodinom.

⁵⁹ I. Zelić, *Vodič kroz filozofiju*, str. 112.

⁶⁰ Usp. T. Matulić, *Pobačaj: drama savjesti*, str. 114-115.

niran, ili je to učinjeno na konfuzni način, pravni status „u smislu načela djeteta u prenatalnom razdoblju života”⁶¹.

U današnje vrijeme gotovo sve zemlje imaju uređene zakone o pobačaju, a rasprava se odvija na dvjema oprečnim pozicijama: s jedne strane, postoje oni koji izjednačuju abortus i ubojstvo, a s druge oni koji tvrde da žena odlučuje hoće li nastaviti s trudnoćom ili ne.⁶² Do uređenja takvih zakona došlo je, osim samog pozivanja na pravo majke da odlučuje o sudbini svog tijela (a uz to i djetetova), zbog zdravstvenih i društvenih razloga: primjerice, u SAD-u, krajem 19. stoljeća mnogi su se pobačaji odvijali potajno, često koristeći opasne metode, dovodeći u opasnost sami život trudnice.⁶³ Mnogi su zbog toga skloni radije legalizirati abortus, uvjereni kako će se tako izbjeći veće zlo, no u svakom slučaju ni to ne može opravdati takav čin niti učiniti da se promijeni njegova moralna kvalifikacija.⁶⁴

Nadalje, pobačaj je danas legalan u Sjedinjenim Američkim Državama, međutim do kojeg tjedna trudnoće, u kojim slučajevima i na koji način ovisi o zakonu od države do države, ali i većina liječnika ima pravo priziva na savjest. Također su pojedine zemlje uvele i određene obvezujuće mjere kao što su roditeljski pristanak za pobačaj u slučaju maloljetnika ili savjetovanje za sve one koji se namjeravaju podvrgnuti abortusu.⁶⁵ Važno je i naglasiti da su, kad je riječ o pobačaju, mišljenja Amerikanaca, kao i u brojnim drugim zemljama izrazito podijeljena. Javnost je, posebice, kao i brojni akteri bila podijeljena u slučaju abortusa Sherri Finkbine iz Arizone iz 1962. godine⁶⁶, ali ostaje tako i danas, premda je ozakonjenje pobačaja u Americi izazvalo goleme loše posljedice u društvu.⁶⁷

⁶¹ T. Matulić, *Pobačaj: drama savjesti*, str. 116.

⁶² Usp. Mildred. A. Schwartz i R. Tatalovich, *The Rise and Fall of Moral Conflicts in the United States and Canada*, University of Toronto Press, Toronto, 2018., str. 105. Stavove i argumentaciju onih koji se pozivaju na pluralizam današnjega društva koji bi trebao biti podloga legalizacije pobačaja može se vidjeti: N. Zelić, Javni um i pravo na pobačaj, u: *Politička misao* 44 (2007.) 2, 55-69.

⁶³ Usp. M. A. Schwartz i R. Tatalovich, *The Rise and Fall of Moral Conflicts in the United States and Canada*, str. 105.

⁶⁴ Usp. A. Vukasović, Nerođena djeca – žrtve, u: *Obnovljeni život* 54 (1999.) 3, 367-376.

⁶⁵ Usp. M. A. Schwartz i R. Tatalovich, *The Rise and Fall of Moral Conflicts in the United States and Canada*, str. 106.

⁶⁶ Usp. M. A. Schwartz i R. Tatalovich, *The Rise and Fall of Moral Conflicts in the United States and Canada*, str. 106.

⁶⁷ Usp. A. S. Burnside, Posljedice ozakonjenja pobačaja u SAD-u, u: *Obnovljeni život* 54 (1999.), 4, 509-526.

Ali osim što su mišljenja podijeljena oko pobačaja Sherri Finkbine, pokušava se stvoriti dojam da je i crkveni nauk podijeljen glede pobačaja kao takvoga. Točnije, ima autora koji tvrde kako se osuda pobačaja kao ubojstva nerođenog ljudskog bića ne može pronaći niti u Svetome pismo, niti u Crkvenoj predaji, niti u Učiteljstvu Crkve, kao niti kod velikih teologa poput svetoga Augustina i Tome Akvinskoga.⁶⁸ S druge pak strane drugi teolozi čitaju i tumače svetopisamske i tekstove svetih otaca i crkvenih pisaca u svjetlu cjelovite Božje objave pokazujući da je izravno učinjeni pobačaj kao takav u sebi uvijek zlo i grijeh. Katolički moral u tome nije imao nikakve dvojbe, od samih početaka do danas.⁶⁹ Doista, može se pokazati kontinuitet crkvenoga nauka kroz povijest, od Uputa apostolskih iz 1. stoljeća do crkvenih dokumenata iz 21. stoljeća.⁷⁰ Učiteljstvo našega vremena vrlo snažno je osudilo abortus, a kruna i temelj crkvenog nauka je Drugi vatikanski sabor koji će reći da su „pobačaj i čedomorstvo užasni zločini”⁷¹. Nakon Sabora papa Pavao VI. će izdati encikliku *Humanae vitae* koja će izazvati mnoge polemike čak među katolicima, jer neće sve jednodušno pristati uz njegov nauk o nepovredivosti ljudskoga života, kao i osudi uporabe kontraceptivnih i abortivnih sredstava.⁷² Jednako tako je bio vrlo jasan i izričit i Ivan Pavao II. u enciklici *Evangelium vitae* kada jasno naglašava

⁶⁸ Usp. G. Ortiz Millán, *La moralidad del aborto*, Siglo XXI, México-Buenos Aires-Madrid, 2009., 103-116.

⁶⁹ Usp. J.-L. Brugues, *Dizionario di morale cattolica*, Edizioni Studio Domenicano, Bologna, 1994., 39-42.

⁷⁰ Usp. S. Vuletić, Ne/odgovornost za začeti život, u: *Obnovljeni život* 66 (2011.) 2, 160-162. Autorica navodi više autora iz ranoga kršćanstva (Upute apostolske, Atenagora, Klement Aleksandrijski), te više sabora koji su izričito osudili abortus kao zlo i grijeh (npr. Ancira, Mainz), sve do Drugog vatikanskog sabora i postsaborskih dokumenata (Kongregacija za nauk vjere, *O izravnom pobačaju*, 1974; *Naputak o poštivanju ljudskog života u nastanku i o dostojanstvu rađanja*, *Donum vitae – Dar života*, 1987.). Autorica donosi i popis svetopisamskih tekstova koji govore u prilog životu, što nedvosmisleno potvrđuje da Sveto pismo nije ostalo nedorečeno glede te teme.

⁷¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et Spes*. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, u: *Drugi vatikanski koncil. Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., br. 51, (dalje GS).

⁷² Usp. Pavao VI., *Humanae vitae – enciklika o ispravnoj regulaciji poroda*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997., br. 14. Širi osvrt na ovu Encikliku može se vidjeti: Ivan Fuček, Uz petu obljetnicu „*Humanae vitae*”, *Obnovljeni život* 28 (1973.) 5, 397-411. Koristan je i osvrt. K. Wojtyła od 5. siječnja 1969., a preveden i objavljen na hrvatskom 2011: K. Wojtyła, *Istina Humanae vitae*, u: *Obnovljeni život* 66 (2011.) 2, 269-276.

da je hotimični pobačaj ubojstvo ljudskog bića, te je i otežavajuća okolnost što se radi o nedužnom biću koje se ne može braniti ni zaštititi.⁷³

ZAKLJUČAK

Uvijek je izazovno baviti se delikatnim i složenim temama, kao što je i dobrovoljni prekid trudnoće, jer je ona snažno povezana s osobnim mišljenjem, stavovima, uvjerenjima svakoga pojedinca, koja sama po sebi često mogu biti neshvaćena ili trivializirana. S jedne strane nalaze se antiabortisti, među kojima važno mjesto zauzima Katolička Crkva i njezin moralni nauk, koji smatraju da ljudski život počinje od začeća te da se zigota, nastala spajanjem muške i ženske spolne stanice, smatra nositeljem vlastitoga genetskog nasljeđa koji je jedinstven i individualan s obzirom na ono koje se dobije od roditelja; kao takva, zaslužuje vlastitu zaštitu, čak i s pravnog stajališta. Dakle, antiabortisti tvrde da majčina sloboda izbora završava tamo gdje započinje djetetovo pravo na život, te se stoga uvijek iznova treba usredotočiti na činjenicu da je fetus ljudsko biće - osoba sa svojim dostojanstvom. S druge strane nalaze se proabortisti koji, iako se možda sami ne bi odlučili na pobačaj, smatraju da majka ima potpuno pravo donijeti odluku vezanu za vlastito tijelo (kao i za djetetovo!) te da je njezin izbor važniji od bilo kakvih prava koja se pripisuju fetusu.

Ovim istraživanjem moralnosti slučaja Sherri Finkbine ne može se iscrpiti sva moralna problematika vezana uz pobačaj, niti se može odgovoriti na sva pitanja, a još manje pravorijeci i rješenja na razini društva. Međutim, pozornim propitivanjem ovog slučaja može se baciti malo svjetla i na slične slučajeve, te unijeti više jasnoće u činjenicu o ispravnome ljudskom djelovanju i čudorednom životu. Propitivanja Sherrina pobačaja u svjetlu tomističkog nauka ukazuje na to da se može doći do pouzdanih ispravnih zaključaka, unatoč složenosti i slojevitosti slučaja u kojem se našla ljudska savjest. Teološko propitivanje može

⁷³ Usp. Ivan Pavao II., *Evangelium vitae – Evandjelje života. Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života*, Zagreb, kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., br. 58. Enciklika je objavljena 25. ožujka 1995., a iscrpnije tumačenje se može vidjeti: Ema Vesely, Ivan Pavao II. za novu kulturu života. Uz Encikliku *Evandjelje života*, u: *Obnovljeni život* 51 (1996.) 3, 261-284; Luka Tomašević, „Ne ubij” - sveti zakon Božji, u: *Služba Božja* 37 (1997.) 1, 37-68.

ponuditi „čvrste dokaze”, premda ih poslije svaka pojedinačna savjest treba prihvatiti i po njima se ravnati. Ma koliko prosuđivanje nečijeg konkretnoga (ne)moralnog ponašanja nije popularno, ali jer je taj isti bio javan i općepoznat, nužno ga je provesti s punim poštovanjem za osobe o kojima je riječ. Nužno je bilo stoga napraviti i zaključke u duhu tomističkog nauka i moralnih načela jasno ukazujući da je Sherrino prosuđivanje neispravno, a napravljeni pobačaj grješan i nemoralan čin koji se ne može opravdati i odobriti, što ne znači da je bio cilj nju kao osobu javno kritizirati i izvirgavati sramoti.

MORAL ANALYSIS OF THE SHERRI FINKBINE CASE IN THE LIGHT OF THOMISTIC ETHICAL TEACHING

Summary

By analyzing the case of Sherri Finkbine, a mother who had an abortion in 1962, the authors of this paper seek to answer some abortion-related questions in the light of the ethical teaching of St. Thomas Aquinas, as the abortion debate presents one of today's most pressing controversial issues. The paper is divided into three parts. In the introductory part, the authors first describe the case itself by presenting the facts as well as the circumstances in which the abortion took place before the eyes of the public. Furthermore, in the second part, the authors make a moral analysis of Finkbine's act in the light of Thomistic teaching, especially due to the fact that, in certain circles from the 1960s onwards, it was believed that St. Thomas' teaching on the state of the embryo could work to Finkbine's advantage. In that sense, the authors analyze the case through a biological, legal and sociological perspective, pointing to the Thomistic moral doctrine at each of the mentioned views. Lastly, the third part provides a final theological synthesis of the whole case, putting a strong emphasis, in the light of Thomistic teaching, on the fact that Sherri made a grave error in judgment of her own conscience and thus erred in her moral choices, regardless of the doctors and public opinion that supported her choice.

Key words: abortion, rights, human life, moral act, Thomism